

HANDVEST VAN DE **APOTHEKER**

GRONDSLAG VOOR HET PROFESSIONEEL EN ETHISCH HANDELEN

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf	5
Hoofdstuk 1 Professionele context van de apotheker	6
1.1 De professionele apotheker	6
1.2 Relatie met de patiënt	7
1.3 Relaties met andere professionals	7
1.4 Relaties binnen de professie	8
Hoofdstuk 2 Kennisdomein en kernwaarden van de apotheker	9
2.1 Het kennisdomein van de apotheker	9
2.2 De kernwaarden van de apotheker	9
2.3 Korte illustraties van de kernwaarden	10
Hoofdstuk 3 De apotheker als professional in de praktijk	11
3.1 Ethische opvattingen over professioneel handelen	11
3.2 Een definitie van professie	12
3.3 De professionele praktijk	12
Bijlage 1: Samenvatting	14
Bijlage 2: Definities	15
Bijlage 3: Verklaring van vaststelling	17
Bijlage 4: Werkgroep, klankbordgroep en leesgroep	18

WOORD VOORAF

De KNMP verenigt ons, als apothekers met uiteenlopende specialismen en uit diverse werkvelden. Wij weten ons, in onze professionele dienstbaarheid aan de samenleving, verbonden in ons kennisdomein en onze kernwaarden. Deze vormen, zoals verwoord in dit Handvest van de apotheker, de grondslagen van onze professie.

Het Handvest is een levend document, een uitdrukking van wat we gezamenlijk onder professioneel en ethisch handelen verstaan. Een gemeenschappelijk fundament dat aangeeft wat de diverse apothekers kenmerkt en met elkaar verbindt. Het is in 2012 opgesteld door de Werkgroep Professionaliteit in opdracht van het hoofdbestuur van de KNMP. De opdracht was de professionaliteit van de apotheker te beschrijven zoals die geldt voor alle apothekers, met een breed draagvlak onder achterban en stakeholders en met een internationale uitstraling. Het zou een antwoord moeten bieden op de veranderingen in de maatschappij: nieuwe technologie, patiëntenemancipatie, veranderende definities van ziekte en gezondheid, ketenzorg, marktwerking en kostenbeheersing. Maar ook veranderingen in de beroepsuitoefening, zoals medeverantwoordelijkheid voor de uitkomsten van de farmacotherapie.

Dit Handvest vormt een fundament onder de verschillende onderdelen van het 'kwaliteitsgebouw', zoals de Professionele Standaard Farmaceutische Zorg, de kwaliteitsindicatoren en het kwaliteitsprofiel.

Vijf jaar na de eerste uitgave blijkt het Handvest onverminderd actueel. Maar het kan enkel actueel en herkenbaar blijven wanneer u en ik, leden van de KNMP, regelmatig reflecteren op hoe ons handelen hierop aansluit. Ik nodig dan ook alle leden uit blijvend met elkaar hierover in gesprek te gaan.

Gerben Klein Nulent,

Voorzitter

HOOFDSTUK 1

PROFESSIONELE CONTEXT VAN DE APOTHEKER

De farmacie is het vakgebied dat zorg draagt voor de aanwezigheid, de toegankelijkheid, en het verantwoord gebruik van geneesmiddelen. De apotheker is de professional die dat vakgebied bij uitstek beheerst. De praktijk van de apotheker in Nederland heeft zich in een aantal opzichten anders ontwikkeld dan in het buitenland. Nederlandse apothekers gedragen zich autonoom, delegeren taken professioneel en verantwoordelijk aan competente assistenten, zijn geschoold in farmacotherapie, hebben laagdrempelig overleg met voorschrijvers, zijn gewend te werken in teamverband, en ervaren een grote loyaliteit van patiënten.

De maatschappelijke rol en positie van de apotheker als professional zijn echter niet vanzelfsprekend. De professional moet zich, meer dan in het verleden, rekenschap geven van zijn handelen in situaties die om zijn expertise vragen, maar waarin hij niet alleen de keuzes maakt.¹ Of waarin hij niet alleen op basis van de eigen competenties en deskundigheid tot een oordeel kan komen. Dergelijke dilemma's en vraagstukken horen bij het dagelijks bestaan van de professional. Dit vraagt om een fundament waarop de professe gebaseerd kan worden.

Het doel van dit Handvest is een antwoord te bieden op de volgende vraag:

Wat is de professionele grondslag waaraan de apotheker zijn identiteit ontleent en waarop hij zijn professionele handelen baseert?

Het antwoord op deze vraag verduidelijkt de unieke rol die de apotheker heeft in de maatschappij, toont helder aan wat de patiënt en de maatschappij van de apotheker mogen verwachten, en geeft richting aan:

- het waarden- en normenkader van de professe;
- de maatschappelijke rol van de apotheker;
- de positie van de professe binnen het gehele zorgveld en de farmacie;
- de verantwoordelijkheden van de apotheker waarop hij aangesproken mag worden.

Voor de beantwoording van de vraag is het nodig om te preciseren welk kennisdomein de professe uniek maakt, op welke waarden die professe gebaseerd is, en wat de professe kenmerkt.

1.1 De professionele apotheker

Ongeacht waar ze werken, ervaren apothekers in hun dagelijkse praktijk de vraagstukken die het werken als hoogopgeleide professional in de huidige complexe maatschappij oproept. Die vraagstukken worden duidelijk zichtbaar in het werk, in de relatie met patiënt en zorgverleners, bij de introductie van technologische ontwikkelingen, en bij maatschappelijke ontwikkelingen. Daarmee

1. NB Personen worden in dit Handvest vanwege de leesbaarheid als mannelijk aangeduid, maar kunnen in de hele tekst uiteraard zowel mannelijk als vrouwelijk zijn.

omgaan hoort bij de taak van de professional en bij de competenties van de apotheker, nu en in de toekomst. De inhoud van dit Handvest geldt voor alle apothekers die direct of indirect bij het geneesmiddel betrokken zijn. Hiertoe behoren onder andere apothekers in de eerste lijn; apothekers in het ziekenhuis; apothekers in de farmaceutische industrie; en apothekers bij inspectie, zorgverzekeraars, beleidsorganen, onderzoeksinstituten, en in het onderwijs.

1.2 Relatie met de patiënt

Apothekers zijn vooral zichtbaar in de zorgketen. Maar niet alle professionele apothekers zijn werkzaam in de directe patiëntenzorg; ze werken in de hele farmaceutische keten. Van het ontwerp en de productie tot het ter hand stellen en begeleiden van de patiënt bij het gebruik van een geneesmiddel. Uiteindelijk vindt het professioneel handelen van iedere apotheker, waar ook werkzaam, plaats op een manier waarin:

- de patiënt centraal staat;
- de vertrouwensrelatie apotheker-patiënt essentieel is;
- beslissingen worden genomen met oog voor verwachtingen en ervaringen van de patiënt;
- succes wordt bepaald door het resultaat dat bij de patiënt wordt bereikt;
- de behoefte van de patiënt de plaats van handelen bepaalt;
- iedere patiënt op dezelfde wijze en in dezelfde mate toegang krijgt tot het geneesmiddel;
- product, documentatie en administratie de patiëntenzorg ondersteunen.

Niet alle gebruikers van geneesmiddelen in brede zin (zie de definitie in bijlage 1) voelen zich patiënt. Maar omdat apothekers alle bezoekers van een apotheek en alle gebruikers van geneesmiddelen omringen met de zorg, het respect, de privacy en de preventie die gebruikelijk zijn in de gezondheidszorg, wordt in dit document steeds de term patiënt gebruikt.

De patiënt heeft geen zicht op alle processen in de keten: de ontwikkeling, totstandkoming, distributie, veiligheids- en kwaliteitsbewaking van het geneesmiddel, de farmaceutische zorg en het gebruik. De verantwoordelijkheid voor het resultaat van deze processen berust bij de apotheker, die zich in zijn werk continu dient af te vragen of de patiënt het meeste baat heeft bij deze wijze van produceren, controleren, informeren, verstrekken en gebruiken van geneesmiddelen.

Hierbij vraagt de apotheker zich ook af welke informatie hij beschikbaar stelt aan zijn patiënten en hoe hij dit met de individuele patiënt bespreekt. Dit laatste behoort tot de farmaceutische patiëntenzorg. Iedere apotheker dient een balans te vinden tussen de verwachtingen en behoeften van de individuele patiënt en de solidariteit met alle burgers en de maatschappij, en bij te dragen aan de doelmatigheid van zorg en farmacotherapie. Dit professioneel handelen vindt plaats op basis van beschikbare gegevens en kennissystemen over geneesmiddelen, aandoeningen en patiënten. De apotheker maakt de vertaalslag naar de zorg voor de individuele patiënt.

1.3 Relaties met andere professionals

De apotheker werkt samen met andere professionals. Daarin heeft de apotheker zijn eigen autoriteit en gezag op basis van zijn deskundigheid en de daarbij behorende verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid. Voor alle apothekers is het belang van patiënt en maatschappij richtinggevend in de samenwerking met professionals; zowel die in de gezondheidszorg (de zorgketen) als anderen binnen de farmaceutische keten. Iedere apotheker beschikt over een netwerk van relaties, bijvoorbeeld met

de farmaceutische industrie, de groothandel, voorschrijvers en andere zorgverleners, en de patiënt/ geneesmiddelgebruiker of diens vertegenwoordiger/verzorgenden. Een enorme efficiëntie wordt bereikt door taakdelegatie aan en afstemming met apothekersassistenten, laboranten en andere medewerkers.

In de complexe besluitvorming over de beste behandeling balanceert de apotheker tussen de verschillende invalshoeken, opties en belangen. Gelijkaardige samenwerking tussen verschillende professionals – zoals huisartsen, medisch specialisten, eerstelijns psychologen – op academisch niveau is een voorwaarde; onderlinge transparantie en kennisdeling essentieel.

Vanaf het ontwerp van geneesmiddelen tot aan het ter hand stellen en bevorderen van goed gebruik in de eerste- en tweedelijns gezondheidszorg neemt de apotheker zelfstandig de beslissing om het geneesmiddel wel of niet te produceren, te verhandelen of ter hand te stellen, en is hij daarvoor ook volledig verantwoordelijk en aansprakelijk.

1.4 Relaties binnen de professie

Apothekers zijn onder andere werkzaam in de farmaceutische industrie, de farmaceutische groothandel, de kliniek en het ziekenhuis, en openbare apotheken. En in beleids- en dienstverlenende organisaties, bij zorgverzekeraars, in onderzoekslaboratoria, bij de overheid, en in (post)academisch onderwijs en onderzoek. De expertise van apothekers vindt daarnaast toepassing in functies binnen andere vakgebieden, zoals de veterinaire geneeskunde en de voedselindustrie. Ondanks deze verschillende werkomgevingen vormen apothekers een gezamenlijke praktijk die steunt op een academische opleiding en een gezamenlijk doel: het welzijn van de patiënt bevorderen.

Met dit doel voor ogen werken apothekers samen en zijn zij afhankelijk van elkaar. Die relatie tussen apothekers onderling is essentieel om de continuïteit van de farmaceutische zorg en de zorgketen te borgen. Het besef van onderlinge afhankelijkheid en gedeelde waarden bepaalt in grote mate de kracht en de kwaliteit van de professie.

Het vertrouwen dat apothekers in verschillende rollen en op verschillende plekken in elkaar hebben, bepaalt de integriteit van de farmaceutische keten. Ook als apothekers niet in dagelijks contact met elkaar staan, borgt de professie een vanzelfsprekende omgeving waarin apothekers elkaar als apothekers kunnen benaderen.

De maatschappij en de professie hebben belang bij die 'gezamenlijke praktijk'. De apotheker kan zijn werk niet goed doen zonder het werk van andere apothekers. Dat blijkt bijvoorbeeld bij overdracht van gegevens, bij off-label-gebruik, en in het bijzonder bij een recall. De kwaliteit van de producten en diensten die apothekers leveren kan alleen maar ontstaan en geborgd blijven doordat er een gedeeld kennisdomein is en er een professionele basis bestaat voor een groot vertrouwen tussen apothekers onderling.

HOOFDSTUK 2

KENNISDOMEIN EN KERNWAARDEN VAN DE APOTHEKER

De professie kenmerkt zich door de verbinding van twee aandachtsgebieden: de verzorging van het geneesmiddel en de zorg voor de patiënt. De apotheker brengt deze twee gebieden samen en rekent ze tot zijn domein: de farmaceutische zorg en de farmaceutische patiëntenzorg.

Binnen dat domein maakt de apotheker zelfstandig afwegingen. Dat maakt iedere apotheker tot farmaceutisch zorgverlener met een eigen identiteit, kennis en specifieke kernwaarden. En dit vraagt om een autonome definitie van het kennisdomein, en gelijktijdig om de vaststelling van de kernwaarden.

2.1 Het kennisdomein van de apotheker

De basis van het kennisdomein van de apotheker is een unieke combinatie van kennis over:

- het geneesmiddel;
- het menselijk lichaam;
- het menselijk gedrag.

Het geneesmiddel

De apotheker heeft kennis over de ontwikkeling en productie van geneesmiddelen, de fysisch-chemische aspecten van geneesmiddelen, en het gedrag van geneesmiddelen in en buiten het menselijk lichaam.

Het menselijk lichaam

De apotheker heeft kennis van de anatomie en fysiologie van het menselijk lichaam, met name die fysiologie die door ziekte en gezondheid wordt beïnvloed, en de interactie van het lichaam met het geneesmiddel.

Het menselijk gedrag

De apotheker heeft kennis over het menselijk gedrag met betrekking tot ziekte en gezondheid; en hoe dat gedrag kan worden beïnvloed door menselijk handelen, door medisch en farmaceutisch handelen, en door de interactie met het geneesmiddel. Dit betekent dat hij weet hoe middelen optimaal kunnen worden ingezet en gebruikt of toegepast.

Competentie en specialisatie

Kennis heeft weinig waarde zonder de competentie om die kennis toe te passen en over te dragen. Omdat kennis verouderd is een apotheker gehouden zich op de hoogte te stellen van alle nieuwe ontwikkelingen gerelateerd aan zijn kennisdomein. Hij speelt daarin zelf ook een innoverende rol. Apothekers kunnen zich specialiseren tot functies die meer op het product, meer op de patiënt, of meer op andere elementen van het kennisdomein gericht zijn.

2.2 De kernwaarden van de apotheker

Bij het afsluiten van de universitaire apothekersopleiding leggen afgestudeerden de eed van Hippocrates af. Zo verankeren zij het professioneel handelen in de maatschappij.

De maatschappij verwacht van een professionele apotheker dat hij zich bewust is van de kernwaarden van de professe, en aantoonbaar hiernaar handelt en zich gedraagt. De apotheker draagt deze kernwaarden uit. Dit doet ook de beroepsvereniging, als representant van de professe. De beroepsvereniging ondersteunt de individuele apotheker in het handhaven van, en het kunnen handelen naar, die waarden.

De kernwaarden van de apotheker zijn:

1. betrokkenheid op het welzijn van de patiënt;
2. farmaceutische deskundigheid;
3. maatschappelijke verantwoordelijkheid;
4. betrouwbaarheid en zorgvuldigheid;
5. professionele autonomie.

Deze kernwaarden gelden voor alle apothekers.

2.3 Korte illustraties van de kernwaarden

Betrokkenheid op het welzijn van de patiënt

Iedere apotheker is direct of indirect betrokken bij het welzijn van de patiënt, als zorgverlener of als bereider of ontwikkelaar van geneesmiddelen, of binnen het onderwijs of de regelgeving.

Farmaceutische deskundigheid

Zoals iedere professional heeft ook de apotheker een specifieke deskundigheid en competenties waarmee hij de maatschappij optimaal van dienst kan zijn. De deskundigheid is gerelateerd aan het specifieke kennisdomein van de apotheker. Hij onderhoudt deze systematisch en frequent.

Maatschappelijke verantwoordelijkheid

Deze kernwaarde benadrukt dat het handelen van de apotheker niet alleen voor de individuele patiënt, maar ook voor de maatschappij doelmatig en transparant is, en dat de apotheker zich verantwoordelijk voelt voor de maatschappelijke gevolgen van zijn handelen.

Betrouwbaarheid en zorgvuldigheid

Geneesmiddelen zijn over het algemeen sterk werkende substanties. Zij kunnen een grote effectiviteit hebben, en tegelijkertijd onveilig zijn. De kwaliteitsborging van het handelen van de apotheker moet daarom boven alle twijfel verheven zijn. De apotheker geeft zich rekenschap van de consequenties van onzorgvuldigheid. Zowel bij het ontwikkelen en hanteren van geneesmiddelen als bij de betrouwbaarheid van alles wat bij zijn beroepsuitoefening hoort.

Professionele autonomie

De autonomie van de apotheker staat in een eigenstandige relatie tot die van andere zorgverleners en zorgverzekeraars, en tot het zelfbeschikkingsrecht van de patiënt. De apotheker draagt verantwoordelijkheid voor zijn beslissingen en geeft zich rekenschap van de door de maatschappij aangegeven kaders. In de balans tussen handelen vanuit de betrokkenheid met de patiënt en maatschappelijk verantwoord handelen komt hij tot het farmaceutisch oordeel.

HOOFDSTUK 3

DE APOTHEKER ALS PROFESSIONAL IN DE PRAKTIJK

Zoals hiervoor geschetst, vindt de verantwoording van het handelen van de professional plaats binnen een maatschappelijke context, op basis van een kennisdomein, en gedragen door kernwaarden. Die kernwaarden vormen de grondslag van zijn professie en bepalen zijn handelen en identiteit als apotheker.

Apothekers hebben een gezamenlijke praktijk waarbinnen zij de professie verder ontwikkelen. De praktijk van een professional is op te vatten als een complexe maatschappelijke activiteit waarin doelen die eigen zijn aan die activiteit worden gerealiseerd, en wel doordat de deelnemers volgens bepaalde normen en waarden excellentie nastreven.²

Binnen hun gezamenlijke praktijk streven apothekers naar een excellente uitoefening van hun professie. Ze borgen de kwaliteit, en houden de waarden en het belang van de professie hoog. Ze dragen ook zorg voor de verdere ontwikkeling van de professie en een dynamische relatie met de maatschappij.

3.1 Ethische opvattingen over professioneel handelen

Apothekers, waar ze ook werken, krijgen te maken met een grote variatie aan opvattingen over wat een goed leven of een goede samenleving is, en de mogelijke fundering daarvan. Ze worden daardoor geconfronteerd met een grote diversiteit aan opvattingen over wat in een concrete situatie goed professioneel handelen is. Ook binnen de professie bestaan er geen vanzelfsprekende, door iedereen gedragen ethische opvattingen. Eerder waren binnen de zorgprofessies de vier principes uit de bio-ethiek dominant: Goed doen; Geen kwaad doen; Rechtvaardigheid; en Autonomie. Inmiddels is het besef doorgedrongen dat deze niet voldoende zijn voor een volwaardige ethiek in de gezondheidszorg. Vanuit onder meer de farmaceutische ethiek³ komt de kritiek dat er geen eenduidige manier is om tussen conflicterende principes te kiezen, of vast te stellen welk principe voorrang heeft. Apothekers kunnen keuzes en overwegingen niet alleen vanuit het perspectief van de vier principes maken, blijkt uit nieuwe inzichten uit bijvoorbeeld de zorgethiek en de deugdenethiek.

De apotheker stelt de patiënt centraal, beantwoordt aan gezondheidsgerelateerde behoeften, en stimuleert de eigen inbreng van de patiënt in de besluitvorming over het geneesmiddelgebruik. De juiste balans tussen wat wenselijk is, wat verstandig is en wat goed is om te doen, vraagt om een praktische wijsheid die zowel op professionele expertise als op levenservaring berust.

Het is voor professionals tegelijkertijd belangrijker geworden om zich bewust te zijn van hun morele overwegingen en keuzes. De vraag wat een goede professional, wat een goede apotheker doet, wordt steeds pregnanter gesteld aan de professie en aan de individuele apotheker. Zeker omdat de

2. Naar Jan Vorstenbosch, 'Fortune, Fame and Fairness', in: Jos Kole en D. de Ruyter (red.), *Werkzame idealen: Ethische reflecties op professionaliteit* (Assen 2007).

3. Joy Wingfield en D. Baccott, *Pharmacy Ethics and Decision Making* (Londen en Chicago 2007) 25.

apotheker keuzes moet maken in dilemma's met mogelijk verregerende gevolgen. Bij het maken van die keuzes helpt een heldere definitie van wat van een professional verwacht mag worden en naar welke waarden hij zijn werk inricht.

3.2 Een definitie van professie

Professies zijn dynamisch, een definitie is statisch. Dat maakt een definitie van een professie bij voorbaat tijdelijk. Wel kan op basis van een algemeen erkende definitie een omschrijving van professionaliteit gemaakt worden die recht doet aan de blijvende factoren én aan de ontwikkeling van de professie. Een veelgebruikte definitie van (medische) professie is die van Cruess en Cruess: "Professie: een samenhangend geheel van arbeidstaken die een bepaalde kennis en vakkundigheid vereisen. Het is een roeping waarbij de kennis van een tak van wetenschap of studie, of het uitoefenen van een vaardigheid die daarop gebaseerd is, wordt ingezet in dienst van anderen. Professionals verbinden zich aan een ethische code en verplichten zich tot bekwaamheid, integriteit, deugdzzaamheid, altruïsme en de bevordering van het algemeen belang binnen hun vakgebied. Deze verplichtingen vormen de basis voor een sociaal contract tussen een professie en de maatschappij. De maatschappij op haar beurt geeft de professie het monopolie op de aanwending van haar expertise, het recht op een verregerende autonomie in het uitvoeren van de professie en het privilege van zelfregulering. Professies en professionals zijn verantwoording verschuldigd aan degenen die zij dienen en aan de maatschappij."⁴

Deze definitie behoeft wel een paar aanvullingen. Professies kunnen gericht zijn op zelfbehoud en monopolisering van verworven posities. Zelfregulatie is nodig om de legitimatie van de maatschappij niet te verliezen. Professies kunnen uit het oog verliezen wat hun maatschappelijke noodzaak is en zich dan vervreemden van hun maatschappelijke opdracht. Apothekers onderling, en hun beroepsverenigingen, zijn dus gehouden om zelfregulatie te stimuleren en te bevorderen. En nieuwe professionals horen een faire kans te krijgen om toe te treden tot de professie op basis van hun eigen kwaliteiten en inzichten.

3.3 De professionele praktijk

Bovenstaande definitie benadrukt de autonomie in de praktijk. De praktijk van iedere professional, dus ook die van de apotheker, kent verder vier componenten:

- een maatschappelijke behoefte, noodzaak;
- een helder standpunt over de verantwoordelijkheid van de individuele professional om te voldoen aan de maatschappelijke behoefte;
- de verwachting om te werken vanuit het belang van de patiënt;
- een vereiste om te werken binnen het gedachtegoed van de zorg.

De apotheker voert zijn professie, gebaseerd op kernwaarden, uit binnen een professionele praktijk, vanuit het besef van de verantwoordelijkheid voor de medicatiegerelateerde behoeften van de patiënt. Hij doet dat toegewijd en verantwoordelijk.

⁴ In Bijlage 2 staat de originele Engelse versie van deze definitie.

Ook daar waar er geen rechtstreeks contact is met de patiënt, werkt de apotheker vanuit het besef van de drievoudige (intrinsieke) kwetsbaarheid van de mens als patiënt: de kwetsbaarheid door ziekte; de kwetsbaarheid door het risico van medicijngebruik; en de kwetsbaarheid door afhankelijkheid van de apotheker vanwege diens specialistische kennis over geneesmiddelen.

Het unieke kennisdomein, de kernwaarden (zoals beschreven in hoofdstuk 2), en de professionele praktijk tezamen borgen de professionaliteit van de apotheker. Dit is de grondslag waaraan hij zijn identiteit ontleent en waarop hij zijn handelen baseert.

SAMENVATTING

Dit Handvest biedt een antwoord op de volgende vraag: 'Wat is de professionele grondslag waaraan de apotheker zijn identiteit ontleent en waarop hij zijn professionele handelen baseert?'

Rekening houdend met de positie van de apotheker ten opzichte van de maatschappij, de patiënten, andere professionals en andere apothekers zijn drie elementen geïdentificeerd die het fundament vormen van de professionaliteit van de apotheker. Dit Handvest geldt voor alle apothekers, waar ook werkzaam.

Kennisdomein

De basis van het kennisdomein van de apotheker is een unieke combinatie van kennis over (1) het geneesmiddel, (2) het menselijk lichaam en (3) het menselijk gedrag.

Kernwaarden

De maatschappij verwacht van een professionele apotheker dat deze zich bewust is van, en zich aantoonbaar gedraagt naar, de kernwaarden van de professie. De kernwaarden van de apotheker zijn (1) betrokkenheid op het welzijn van de patiënt, (2) farmaceutische deskundigheid, (3) maatschappelijke verantwoordelijkheid, (4) betrouwbaarheid en zorgvuldigheid en (5) professionele autonomie.

Professionele praktijk

De apotheker voert zijn professie, gebaseerd op kernwaarden, uit binnen een professionele praktijk, vanuit het besef van verantwoordelijkheid voor de medicatiegerelateerde behoeften van de patiënt. Ook daar waar er geen rechtstreeks contact is met de patiënt werkt de apotheker vanuit de erkenning van de drievoudige (intrinsieke) kwetsbaarheid van de mens als patiënt: de kwetsbaarheid door ziekte, de kwetsbaarheid door het risico van medicijngebruik, en de kwetsbaarheid door afhankelijkheid van de apotheker vanwege diens specialistische kennis over geneesmiddelen.

De integriteit van de farmaceutische keten wordt bepaald door het vertrouwen dat apothekers in verschillende rollen en op verschillende plekken in elkaar hebben. De maatschappij en de professie hebben belang bij een gezamenlijke praktijk van apothekers.

Conclusie

De vraag 'Wat is de professionele grondslag waaraan de apotheker zijn identiteit ontleent en waarop hij zijn professionele handelen baseert?' is in dit Handvest beantwoord door de bepaling van een uniek kennisdomein, de formulering van kernwaarden en de omschrijving van de professionele praktijk.

DEFINITIES

Apotheek De plaats waar de apotheker zijn farmaceutische (patiënten)zorg verleent, in een samenhangend geheel van ruimten waarin geneesmiddelen worden bereid, ter hand gesteld en ten behoeve van terhandstelling worden opgeslagen, dan wel alleen ter hand worden gesteld en daartoe opgeslagen. In een openbare apotheek worden gewoonlijk geen geneesmiddelen afgeleverd ten behoeve van in een ziekenhuis opgenomen patiënten; dat gebeurt in een ziekenhuisapotheek.

Apotheker Academisch opgeleide professional, deskundige op het gebied van geneesmiddelen, werkzaam binnen het kennisgebied van de farmacie.

Opmerking: De apotheker is in het bezit van het apothekersdiploma en heeft de (academische) titel Master of Science of doctorandus. Alleen de BIG-geregistreerde apotheker is bevoegd om het beroep van apotheker uit te oefenen in een apotheek.

Farmacie De toegepaste wetenschap die zich bezighoudt met het ontwikkelen, produceren, bereiden en/of ter hand stellen van farmaca (geneeskrachtige stoffen, geneesmiddelen), medicatiebewaking en medicatiebeoordeling, het adviseren en begeleiden van de individuele patiënt, en het adviseren van groepen van patiënten of andere betrokkenen.

Farmaceutische industrie Dat deel van de industrie dat zich bezighoudt met het uitvinden en produceren van geneesmiddelen op niet-individuele schaal.

Farmaceutische keten De keten van instituten, mensen en handelingen die ervoor zorgt dat een geneesmiddel in kwalitatief goede staat de patiënt bereikt.

Farmaceutische patiëntenzorg De zorg van de apotheker en zijn team voor het optimale geneesmiddelgebruik van de individuele patiënt, met als doel het handhaven of verbeteren van een optimale kwaliteit van leven.

Farmaceutische zorg De zorg rond het geneesmiddel, van ontwerp tot terhandstelling.

Geneesmiddel Een substantie of een samenstel van substanties die bestemd is om te worden toegediend of aangewend voor, dan wel op enigerlei wijze wordt gepresenteerd als zijnde geschikt voor:

- het genezen of voorkomen van een ziekte, gebrek, wond of pijn bij de mens;
- het stellen van een geneeskundige diagnose bij de mens, of;
- het herstellen, verbeteren of anderszins wijzigen van fysiologische functies bij de mens door een farmacologisch, immunologisch of metabolisch effect te bewerkstelligen.

Opmerking: dit is de definitie van de Geneesmiddelenwet. In dit Handvest wordt met de term geneesmiddelen ook bedoeld op farmaceutische producten in ruimere zin.

Kernwaarden Kernwaarden zijn verwijzende waarden. Ze vormen een concretisering van doelwaarden in een bepaalde context, in een bepaalde omgeving. Bijvoorbeeld van een bedrijf, organisatie of professie.⁵

Patiënt Een patiënt is iemand aan wie medische, farmaceutische, paramedische en/of verpleegkundige zorg wordt verleend. De patiënt is een zorgbehoevende en geniet de zorgen of het toezicht van een zorgverlener. De patiënt kan een ziekte, aandoening of letsel hebben.⁶ Een patiënt beschikt over een eigen deskundigheid waar het de werking van een geneesmiddel betreft, heeft een eigen kijk op zijn ziekte en de behandeling ervan en beschikt over (soms beperkte) mogelijkheden om zijn eigen zorg te managen.

Praktijk Een complexe maatschappelijke activiteit waarin doelen die inherent zijn aan die activiteit worden gerealiseerd, en wel doordat de deelnemers excellentie volgens bepaalde normen en waarden nastreven.

Professie "Profession: An occupation whose core element is work based upon the mastery of a complex body of knowledge and skills. It is a vocation in which knowledge of some department of science or learning or the practice of an art founded upon it is used in the service of others.

Its members are governed by codes of ethics and profess a commitment to competence, integrity and morality, altruism, and the promotion of the public good within their domain. These commitments form the basis of a social contract between a profession and society, which in return grants the profession a monopoly over the use of its knowledge base, the right to considerable autonomy in practice and the privilege of self-regulation. Professions and their members are accountable to those served and to society."⁷

Professional Lid van een professie (ook wel: beroepsbeoefenaar).

Waarden/kernwaarden Waarden zijn mogelijkheden waarvan de realisering het leven tot en goed leven maakt. Kernwaarden vormen een concretisering van waarden in een bepaalde context, in een bepaalde omgeving. Bijvoorbeeld in de context van een bedrijf, organisatie of professie.⁸

5 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Waarden, normen en de last van het gedrag (Den Haag 2003).

6 Bewerkte definitie uit Wikipedia, 19 juli 2012. Geraadpleegd op: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Patiënt>.

7 Sylvia R. Cruess, S. Johnston en R.L. Cruess, "Profession": a working definition for medical educators, Teaching and Learning in Medicine 16 (1) (2004) 74-76.

Geraadpleegd op: http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1207/s15328015tlm1601_15.

8 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Waarden, normen en de last van het gedrag (Den Haag 2003).

VERKLARING VAN VASTSTELLING

Eerste uitgave

Dit Handvest van de apotheker, grondslag voor het professioneel en ethisch handelen, eerste uitgave, is vastgesteld door de Algemene Vergadering van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie, op 18 december 2012 te Den Haag.

Dit Handvest is geldig tot aan herroeping of herziening door de Algemene Vergadering, en dient na twee jaar te worden geëvalueerd.

De inhoud van het Handvest, eerste uitgave, is in 2014 en in 2016 door de Special Interest Group (SIG) Ethiek en Filosofie van de Farmacie geëvalueerd en inhoudelijk actueel bevonden.

Naar aanleiding van de laatste evaluatie heeft het KNMP-bestuur op 18 januari 2017 besloten dat herroeping of herziening vooralsnog niet nodig is.

Tweede uitgave

Dit Handvest van de apotheker, grondslag voor het professioneel en ethisch handelen, tweede uitgave, is inhoudelijk ongewijzigd ten opzichte van de eerste uitgave. De tekst is op sommige plekken redactioneel verbeterd.

BIJLAGE 4

WERK GROEP, KLANKBORDGROEP EN LEESGROEP

Werkgroep

Leden actief van januari tot november 2012, op persoonlijke titel

Dr. Dick Tromp*	Openbaar apotheker	voorzitter
Dr. Anne Leendertse	Apotheker AGM**	lid
Dr. Claudia Rijcken	Industrieapotheker	lid tot 28 april 2012
Dr. Frits Elferink*	Apotheker KNMP-bureau	secretaris
Eelke Tuinstra*	Filosoof/neerlandicus	adviseur
Emma van Roosmalen-de Feijter	Openbaar apotheker	lid
Maxim Scholten*	Industrieapotheker	lid
Peter Wognum	Apotheker AGM**	lid
Dr. Roel Fijn	Ziekenhuisapotheker	lid
Dr. Roger Sorel	Apotheker AGM**	lid
Tanja Feberwee	Ziekenhuisapotheker	lid
Dr. Tom Schalekamp	Apotheker AGM**	lid
Wilma Göttgens-Jansen*	Openbaar apotheker	lid

* Lid voorbereidings-/schrijfgroep. Daaraan toegevoegd voor schrijven en redigeren: dr. Foppe van Mil.

Klankbordgroep

Leden actief van januari tot december 2012, namens een organisatie

Fons Duchateau	Ziekenhuisapotheker	Hoofdbestuur	voorzitter
Adrienne van Strien	Apotheker AGM**	NAPCO	lid
Dr. Bart van den Bemt	Openbaar apotheker	NVPF	lid
Chris Heerkens MBA	Openbaar apotheker		lid
Ed de Vogel	Ziekenhuisapotheker	NVZA	lid
Erik Gerritsen MPH	Apotheker AGM**		lid
Prof. dr. Han de Gier	Apotheker AGM**		lid
Dr. Herman van Kamp	Industrieapotheker	NIA	lid
Mariëtte van de Lustgraaf	Openbaar apotheker	VZA	lid
Robert Veldman	Industrieapotheker	NIA	lid
Rolf Kuijpers	Industrieapotheker	NIA	lid
Romy de Groot	Openbaar apotheker	VJA	lid
Dr. Ruud Dessing	Openbaar apotheker	Hoofdbestuur	lid
Tense Maats	Openbaar apotheker	WSO	lid

Leesgroep

Ad Hoevenaars	Openbaar apotheker
Prof. dr. Arijan Porsius	Apotheker AGM**
Dr. Berry Daemen	Apotheker KNMP-bureau
Dr. Chiel Hekster	Ziekenhuisapotheker
Corien Boelstra	Medewerker KNMP-bureau
Dini van Hagen-van Hoorn	Openbaar apotheker
Eurydice Janga	Medewerker KNMP-bureau
Dr. Foppe van Mil	Openbaar apotheker
Harry Stulemeijer	Openbaar apotheker
Dr. Jan de Smidt	Openbaar apotheker
Jan van Tienen	Openbaar apotheker
Jard Baljet	Openbaar apotheker
Jorrit Ebben	Industrieapotheker
Dr. Karin van Elburg	Industrieapotheker
Martin Walraven	Industrieapotheker
Monique ten Brinke	Openbaar apotheker
Niesanne ten Cate	Apotheker KNMP-bureau
Paul Linsen	Openbaar apotheker
Dr. Petra van Krimpen	Industrieapotheker
Yuen Yee Li	Apotheker KNMP-bureau
Yvonne Bouwman-Boer	Apotheker KNMP-bureau

** AGM: Apotheker Geneesmiddelen Maatschappij.

